

נושא השבוע: אנוס ושווג בעבירה

המקור בפרשה: בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת (כה)

חסדיג לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

עין גליל

דבר העורך

הגאון רבי יצחק ברטלר שליט"א ראש ישיבת איתרי

בגדר אומר מותר

בגמ' שבת ס"ח ב' פליגי אמוראי בדין תינוק שנשבה לבין הגויים, דלרב ושמואל חייב קרבן, ולר"י ור"ל פטור מקרבן. והנה בטעמא דר"י ור"ל פטור מן הקרבן כתב שם רש"י, דקסברי דאומר מותר אנוס היא ולא שגגה, וכן ש"י רש"י בכריתות ב' ע"א דאומר מותר הוא אנוס ולא שוגג. אולם בתוס' שכתב שם ה"ק על דברי רש"י שהרי בגמ' שם אמרו דטעמייהו דר"י ור"ל הוא משום דס"ל כמובן דבעינן ידיעה בתחילה, וטעמא דמונבו מפרש דיליף ליה מקרא, עיי"ש בגמ' דיליף דהואיל ומזיד קרוי חוטא ושוגג קרוי חוטא, מה מזיד שהיתה לו ידיעה מתחילה אף שוגג שהיתה לו ידיעה מתחילה.

ובפני"ש שם וכן בשו"ת חוט המשולש סי' י"ג, שכתבו בדעת רש"י דס"ל לרש"י דגם טעמא דמונבו דבעי ידיעה בתחילה אינו מקרא אלא מסברא כיון דהו"ל אנוס ולא שוגג, עיי"ש מה שביאר בחשבון הסוגיא. אכן צ"ב דברש"י שם מביאר (בד"ה הרינן) דטעמא דמונבו הוא מקרא ולא מסברא. וא"כ הדרגא קו' התוס' לרובתא היאך ביאר רש"י דטעמא דר"י דאומר מותר פטור מן הקרבן כיון דהוי אנוס ולא שוגג, והרי בגמ' מביאר דטעמייהו דר"י ור"ל הוא מחמת דס"ל כמובן דבעינן ידיעה בתחילה ויליף לה מקרא.

והנה בעיקר הא דכתב רש"י דאומר מותר הוא אנוס, כתב בפני"ש בשבת שם דהיינו דין אנוס דכל התורה, וכן בריטב"א החדשים שכתב שם, והא דפליגי מונבו וחכמים וכן רב ושמואל עם ר"י ור"ל אי אומר מותר פטור מקרבן, כתב הפני"ש דאף דאנוס רחמנא פטריה, הא י"ל דרחמנא פטריה רק ממלקות ומיתה, אבל אכתי בקרבן לחייב דהא בעי כפרה, ובהו פליגי מונבו וחכמים עיי"ש, אולם דבריו צ"ע, דהרי בספרי בפר' כי תצא ילפי מקרא דולענרה לא תעשה דבר דאנוס פטור מקרבן, וכן מביאר בגמ' שבועות י"ח ב' דהיה משמש עם הטהורה האמרה לא נטמאתי, פטור מן הקרבן כיון דהוא אנוס. וצ"ע דאטו רבנן דפליגי על מונבו וכן רב ושמואל דפליגי על ר"י ור"ל, אטו פליגי על האי דינא דאנוס פטור מן הקרבן.

ונראה מוכרח ומבואר בזה, דהא דפטרינן תינוק שנשבה משום דאנוס הוא, אי"ז מדין פטור אנוס דיליף מכל התורה מקרא דולענרה לא תעשה דבר, אלא הוי דין בפני"ש בגמ' שנגזר לפטור מן הקרבן בכה"ג דאומר מותר. ובאמת כן נראה מלשון רש"י בשבת שם שכתב דאומר מותר "אנוס הוא ולא שגגה", וכן הוא לשון רש"י בכריתות דאומר מותר "לאו שוגג הוא אלא אנוס", הרי דאין הפטור מחמת דחייב אנוס ולא לחייבו, אלא הוי קרא אנוס להפקיעו מדין שוגג, והוי פטור בהלכות שנגזר דבכה"ג לא מיקרי שוגג לחייב קרבן.

ובאמת דמוכרח כן לשי" רש"י, דהרי רש"י שם נקט דגם בהכיר ולבסוף שכה פטור מהאי טעמא דאנוס. ולכא"ו בשלמא בתיוק שנשבה יליד דחשיב אנוס דכל התורה, אבל בכה"ג הדכיר ולבסוף שכה, לכא"ו לא שייכא לפטור משום אנוס, דאף אי נימא דא"ל ע"כ שנגזר הידיעה מה שייכא ודאי אין כאן פטור אנוס. ודמי לתחילתו בפשיעה וסופו באנוס, דאף אם אין מחייבין אותו משום הפשיעה כ"כ אמתי לית ביה פטור אנוס. וכה"ג שחכי ולבסוף שכה כיון דהשתכחא אינה אנוס איך אין לו טעמא אנוס להפטר. ובהכרח דלא איתנן עליה מדין פטור אנוס דכל התורה, אלא הוי פטור בפרשה של שנגזר, דכיון דבעינן שגגה, הרי דבכה"ג שחכי ולבסוף שכה שאלה היתה לו ידיעה מתחילה, סו"ס אינו בכלל שוגג.

ומבואר בזה היטב טעמא דרבנן דפליגי על מונבו. ודאי חייב קרבן בתיוק שנשבה, ודאי אנוס גמור פטור מקרבן, ומכבואר בספרי ובגמ' שבועות, אבל בכה"ג אינו בכלל אנוס גמור דכל התורה, אלא גם לדעת מונבו, ולא רק אנוס בפרישה של שנגזר לענין שאלו חייב קרבן, ובהו פליגי רבנן. ויתיישב היטב לפ"ז קו' התוס' על רש"י אמאי בעינן קרא לזה, דבאמת לא טני סבירא אנוס דכל התורה, כיון שאי"ז גבור אנוס דכל התורה, אלא הוי פטור בהפרשה של שנגזר דבכה"ג אינו שוגג לחייב קרבן אלא אנוס, אע"פ שלכל התורה לא חייב אנוס בכה"ג, ולהכי בעינן לזה קרא בפני"ש.

והנה בגמ' במכות ד' ע"ב אמרינן בשגגה פרט למזיד, ומפרש רבא דהכונה פרט לאומר מותר, ופריך אביי אומר מותר אנוס הוא. ובתוס' בשבת ס"ח ב' כתבו דצ"ל בדברי אביי, ולא"ו דאמר קאמר אנוס הוא הא בכל מקום מחייבין ליה, אלא גבי גלות דוקא מעט אומר מותר דבשגגה טובא אנוס. ובמהרש"א שם כתב דלרש"י דאומר מותר אנוס הוא, מתפרשים דברי אביי כפשוטם דאומר מותר פטור משום אנוס.

האמנם יעוי" בריש"י במכות פטריה קו' אביי דאומר מותר אנוס הוא והיאך הוא קוריהו מותר, ומבואר דאין קו' אביי צריך קרא לפטור אומר מותר מגלות, אלא קו' אביי היאך אפשר לקרות אומר מותר מיד והוי אנוס. ומבואר מזה כמש"נ, דגם לרש"י דאומר מותר הוי אנוס, אי"ז בכלל אנוס דכל התורה, אלא הוי קו' פטור בהלכות שנגזר דלא חשיב שוגג לקרבן אלא אנוס, ולהכי לא פי"ש רש"י במכות ד"צ קרא לאומר מותר, דהא אי"ז אנוס דכל התורה, אלא פי"ש רש"י רק דקי"א אביי היאך קוריהו לאומר מותר מיד והוא אנוס, אבל אכתי אין פטורו מסברא אלא מקרא בפני"ש.

(ע"פ בית יצחק שבת, ס"י כ"ז ענף ב', עיי"ש בהרחבה)

הרה"ג מרדכי קרליבך

חיוב חטאת

בעבירה באנוס ובשוגג

בשבועות דף יז: מביאר דחיובא דחטאת ליתא באנוס, וכן מפורש בספרי וטא פרשת שלח לענין ע"ז, בשגגה פרט לאנוס, וכן בתוס' ביבמות דף לה: ד"ה ונמצאת] כתבו דהסומך על הרוב ויבם את אשת אחיו, ואח"כ נמצאת מעוברת ונמצא שהיא אשת אח, פטור מחטאת, דדרשינן פרט לאנוס.

ובגמ' (מהדרת יו"ד סי' צ"ג) תמה בזה, משמעחטא קמייתא דהוריות דף ב. שם הורו ב"ד ועשה חייד על פיהם חייב חטאת, ומאי הוה ליה למעבר אחר שבי"ד הגדול פסקו להיתר. עוד הקשה ממשנה ביבמות דף פז: דאם התירו אשה לשוק עפ"י עדים ובא בעלה הרי זו חייבת קרבן, והרי שם כאן עדים וב"ד שהורו להיתר, ואין לך אנוס גדול מזה, דמאי הוה לה למעבר, ולמה זה חייבת קרבן, וצ"ע.

ויישב דבמקום שיש ספק והכריעו עפ"י החזקה או הרוב, קבעה התורה לסמוך על החזקה ועל הרוב, וכל שעשה עפ"י קביעת התורה להיתר אנוס הוא ופטור, ברם בסומך על עדים לא התירה התורה, אלא שרשאי לנהוג להיתר עפ"י העדים, ואם הטעוהו העדים נמצא שלא סמך על ב' עדי אמת כלל, לזה אינו נחשב כאנוס אלא כשוגג, ובעניי יו"ד הארכתי, ועיין עוד בארובה בטו"ש בשבילי ציון [ח"ב סי' ט"ז] ובפנינים מבי מדרשא.

והנה בשבת דף סח: נחלקו בדיו תינוק שנשבה לבין האמות וחילל את השבת, דלדעת ר"י ור"ל פטור מחטאת, ופרש"י דהוי אנוס ולא שגגה, ולרבנן דמונבו ורב שמואל חייב חטאת [וכ"ז הר"ם (פ"ב שנגזר ה"ו)]. וכתב בפני יהושע שם ח"ל בקצהה, אין לך אנוס גדול מתיוק שנשבה וגו' שנתגיר, דמאי אית להו למיעבר כיון שלא היתה להם ידיעה מעולם, מיהו אפשר לומר דתינוק שנשבה חייב בקרבן [לדעת חכמים]. אע"כ דאנוס רחמנא פטריה, היינו כגון מיתה או מלקות וממון, אבל בקרבן אפשר דחייב, דכפרה מיהא בעי, כראשטון קיושטא דמילתא דרבנן מחייבי ליה בקרבן אע"כ דאנוס הוא, והיינו מהאי טעמא גופא, עכ"ד.

והענייני להקשות על דברי הפ"י, דהנה כתב הר"ם [פ"א אי"טו"ה ה"ט] אנוס פטור מכלום מן המלקות ומן הקרבן וכו' שנאמר ולענדה לא תעשה דבר, ע"כ, הרי דהאנוס פטור מחטאת, דלא כהפ"י, וע"כ דלדינא ס"ל להר"ם דתינוק שנשבה אינו נחשב אנוס, וצ"ע. אך יש לדחות, דלעולם אף על האנוס חייב קרבן, והא דכתב הרמב"ם שפטור מקרבן היינו דוקא אם כפוהו על הנשגה, ואין זה כמעשה ידיעה, ע"י חמדת שלמה [סי' ל"ח].

והביאור נראה, דפטור אנוס אינו הפקעה בעצם המעשה, אלא דישי לו לאדם לטעון על עצמו שטענת אנוס, וכן מביאר בשמעתא דכתובות דף ג. דישי טענת אנוס בגטין, ולכשון רש"י [ז"ה מדארייתא] שמצינו טענת אנוס מן התורה דכתיב ולענדה לא תעשה דבר, דנראה דיסוד הדין בזה הוא שהוא טענת אנוס, אכן כ"ז דוקא כלפי חיוב עונש או ממון, אך ליפטר מחובות כפרת קרבן לא מהני טענת פטור, דגוף העבירה מחייבת כפרה.

ובשו"ת חמדת שלמה [יו"ד סי' א'] חידש דהמלצה באנוס חייב קרבן מעילה, כדמוכרח בחגיגה [דף י' א'] והשולח את חבירו למעול ונזכר בעה"ב, השליח חייב קרבן מעילה, ופריך של"ח עניא מאי קא עביד וכו', הרי דישי עבירה קרבן אף באנוס, אלא דמחתיב ולענדה לא תעשה דבר נפטר בשאר קרבנות כמבואר בר"מ הני"ל, אכן בהחפצא הוי חפצא דאיטורא, [ובמקור ברון (ח"א סי' י"א ושם ח"ב סי' י"ב סק"ג) נקט דלא כהחמ"ש].

ואמנם כלפי החפצא דמעילה שפיר י"ל דאף באנוס גמור חשיבא מעילה, למש"כ בחידושי ר"ח הלוי [הלי מעילה] דיסוד דין מעילה מדין גזל הקדש הוא דאתנן עלה, וא"כ באנוס שפיר חשיבא מעילה, דע"כ גזילה מיהא הריא, ומ"מ כל זה רק כלפי חיובא דתשלומי מעילה, אך כלפי חובת קרבן מעילה, זה וראי שייך לחיובא דחטא מעילה, והרי חפצא דעבירה אין כאן כיון שאנוס, אלא ע"כ חיונין דישי קרבן על האנוס.

והייתי לעירך בזה מדברי רש"י בכריתות דף ב. ד"ה ועל] דהאומר מותר [בעוקב כל הגוף] אנוס הוא ולא שוגג, ומעתה יקשה מה שפרש"י בב"מ דף נו: ד"ה והלא] אנוס שבתרומות [פ"ז מ"א] דהאומר מותר במעילה חייב קרבן, והלא אנוס פטור מקרבן, ובמ"ש חת"ס (ח"ו"מ סי' כ"ב) העמיד דברי רש"י בכריתות דוקא כהויא תינוק שנשבה, ולדבריו לק"מ, ולהחמרת שלמה ניתא, כיון דבקרבן מעילה חייב אף על האנוס.

הנראה, דהנה הרמב"ן בתורת האדם כתב לבאר מה שחייבה התורה קרבן חטאת על השגגה, א. דנקרא חוטא שלא נזהר בעצמו ולא היה ירא וחדר על דברי המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיבדוק יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר ודאי לו לפי גזרותיו של הקב"ה. ב. שכל דבר האסור מלכלך הנפש וטעמא אותה דכתיב ונטמאתם בם, לפיכך נקרא השוגג חוטא, והיינו שצריך כפרה ונקיון מחטאיו.

ובר"מ (פ"ה שנגזר ה"ן) פירש כפרישה הראשון של הרמב"ן בטעם מה שהצריחה תורה קרבן על השגגה, וזה לשון, והא על אשנו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת התשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת מפני שזה באנוס הוא ולא שוגג, שהשוגג היה לו לבדוק ולדקדק ואילו בדק יפה

אמר הקב"ה לאברהם כשכא להודיעו על רצונו להפוך את סדום. כ"י ידעתי למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו... - לשון חיבה מסביר לנו רש"י.

שאל על כל הגאון רבי לייב חסמן זצ"ל, וכי עד עתה לא הספיק מה שעושה אברהם כדי לחבבו, והרי בגיל שלוש כבר הכיר את בוראו בעצמו, ועבר עשרה סניעות קשים, ובכל זה אין זה די להודיע עד כמה שהוא מושלם!

אלא, יש דרגה נוספת, שנבדקת רק בזה שאדם ממתן את בנו לדרך זו!!! כי לילד נותנים את הדבר הטוב ביותר!!! ולכן, אמר הקב"ה, אתם שאתם אנו עושים עכשיו נחיל גם לבנינו? או שמוא יש לנו תוכנית שונה כלפי הילדים, ואם תוכניותיו שונות לגבי הילדים, עלינו לבדוק היטב האם מה שבחרנו לעצמינו הוא מכח הטוב או מכח הרע.

השאלה שנשאל את עצמינו בכל מעשה ובכל נקודת זמן היא, האם את הצעד והמהלך הזה שאותו אנו עושים עכשיו נחיל גם לבנינו? או שמוא יש לנו תוכנית שונה כלפי הילדים, ואם תוכניותיו שונות לגבי הילדים, עלינו לבדוק היטב האם מה שבחרנו לעצמינו הוא מכח הטוב או מכח הרע.

אמנם, ישנו את התירוץ הידוע והמוכר, זה לילדים וזה למבוגרים ועוד טעדיק אהים ומשונים, אולם כלל זה הינו ברור וראוי לבדיקת צעדינו ומעשינו

אמרה צחק הלוי
וינאן

יפה ודקדק בשאלות לא היה בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואחר כך יעשה צריך כפרה, אבל זה מה לו לעשות וכו'.

ונפ"מ בחקירת הר"ם והרמב"ן [בטעם מה שהשוגג חייב חטאת] הוא לענין העושה עבירה באנוס, דאין כאן טענה דהיה לו ליהדר, אמנם מאידך עשה מעשה עבירה למש"י לעיל דאף עבירה באנוס היא מעשה עבירה, (ואמנם צ"ע מה דתינוק שנשבה חייב חטאת, אף שלא היה לו ליהדר, ועיין בחתון יחזקאל עמ"ס שבת (דף סח:): שהיה לו לברר יהדותו, וצ"ע, וצריך לחוקק דמ"מ מדיני התורה הוא לידע שהוא יהודי וחייב במצוות).

והנה הגר"מ"א בכתובות [דף ל:]: חקר בדיו העובר באנוס עבירה שיש בה מיתה, האם יש בזה פטור קלב"מ, וכדין כל חייבי מיתות שוגגין שפטורים מן הממון מהקישא דהנא דבי חזקיה, ובשיטמ"ק בכתובות [שם] כתב בשם השיטה דאין פטור קלב"מ, [משום דמקור קלב"מ נלמד ממכח בהמה, ועיי"ש], ובשבות יעקב בחידושי לכתובות [אחרי המפתחות שבח"א] העלה דחייבי מיתות אנוסין פטורין מתשלומין, [יער"ש שפ"ל].

צוף הוצאה לאור - נתן פלדמן

הופיע ויצא לאור בהוצאת צוף

עמק אפרים

להגאון רבי אפרים

ראובן זורביץ זצ"ל

על מסכתות יבמות כתובות

עכשיו בחנויות הספרים

אנוס בקיום מצוה ובמעשה עבירה

אדם שאנוס ואין יכול לקיים מצוה האם הוא פטור לקיים מצוה דהיינו דכל עיקר החיוב במצוה לא הוטל עליו מתחילתו אלא על מי שבדו לקיימה אבל מי שאינו בידו לקיימה התורה לא הטילה עליו כלל את חיוב המצוה, או שמא האנוס חייב במצוה אלא שאנוס נענש על ביטולה כיון שאנוס וכמו שהעובר עבירה באנוס אינו נענש...

לגבי קיום מצוה באנוס החקירה שהובא שאין האנוס פטור לגמרי מעיקר הדין עד שקראו שאנוס יבר חיובאי כלל אלא שמחויבו הוא ואינו יכול לקיים חיוב, מצניע שכן סובר הטי"ו באי"ח סימן ק"ח סיק"א ויור"ד סימן שמי"א סיק"ה שמי שאנוס ולא התפלא תפילה בומה חייב להתפלל תשתי תפילה האחרת ואי"ח שם היה פטור מן הדין מלהתפלל אז כיון שהיה אנוס פטור מתפילתו ושלומין...

וכן נקט בשו"ת עניני אבות יתב קמא אנוס סימן ד' וכן מובא בקהילות עקב בבת בתרא אלוה"ה בשם האנוס רבי אלחנן וסרמן זצ"ל במאסף אהל תורה ובקובץ הערות סימן מ"ח א"ח י"ד.

בני ארונן דאורייתא כלי כלי יתב לחלק בין מצוה שהיא רק הקב"ה בלבד שאז האנוס פטור מעיקר חיובו, לבין מצוה שהיא תועלת לחבריו כמו פריעת רוב וכדומה שאז עיקר החיוב יש בעובר התועלת של שם האנוס רבי אלחנן שאנוס הוא ואינו יכול לקיים חיובו.

חשב עשה מצוה ואנוס ולא עשה

מובא בגמ' ברכות ד"ו ע"א תפי"א וז"ל דברו יראה ה' איש אל רעהו וכו' ולחשבי שמוי' (מלאכי ג') - אמר רב אשי חשב אדם לעשות מצוה וטאנס ולא עשה מילה עליו הכותב כאילו עשה. וכבש ב"ש ונעם אלימלך פרשת וירא ורש"י עבקים מצוות העיקר הוא כותב הלב והבריא ברוך הוא הבוחן לבבות וחוקר כליות יודע מחשבותיהם זה האדם שהיה כוונתו לעשות המצוה בלב שלם ולכן חשב כאלו עשה, וכע"ז הוא כותב המהר"ל מפראג בספר הפתרת ישראל פרק ג'. החתם סופר חלק ח' ח"מ סימן א' ובהנחתו בנין שלמה מהר"ש קלוגר זצ"ל על הרמב"ם החלוקה מילה הקטור כלל זה שחשב לעשות מצוה ואנוס חשב כאלו עשה מצוה מדברי הרמב"ם גיטין פרק ז' וז"ל ובקדושתו כתיב ה' יי' אנוס כמאן דלא עבד אמרינן אנוסא כמאן דעביד לא אמרינן' ואי"ח מדוע איפוא חשב למי שרצה לקיים המצוה וטאנס ולא עשה כאילו עשה? התירוסי' בתלמוד ח"מ סימן א' כותב שאכן דבר זה הוא מחסדי השם לעושי רצונו שיהיה חשב חכם כאילו עשה מעשה בפועל ואין זה מעיקר הדין (עי' חידושי תוס' סופר חולין דף פ"ז ו' ויחיוב ח"י ובסוכה דף ל"א ע"ג). וכ"כ בשו"ת תחם סופר א"ח סימן נ"ד אלא שמתקן בין מצוות שבין אדם למקום שבו חשב בניית עשייה ובפשיטות הסיבה דאין הקב"ה אלא שנתנוהו עם ברוחניותו כשלא יוכלים לקיים המצוה.

אבל במצוות שבין אדם לחברו כגון צדקה לא, וכ"כ בספר ברכת האבות על מסכת ברכות מאמר כ"ז אות ב'. החיד"א בספרו סוטה דוד דרוש א' ובסי' שפת הארץ דרוש כ"ג ובקובץ התעורר ביאור אדמו"ר סימן ג' כתב להעיר מדברי הגמ' בבא קמא דף ט"ו ע"ב שבמקש ירמיה מהקב"ה אודות בני ענתות רביעי' אפילו בשעה שעושין צדקה המכילים בבני ענתות שאינם מהווננין כדי שלא יקבלו עליהם שטר, והביי מאחר שחשבו לעשות את המצוה אלא שנכשלו בבני אדם שאינם מהווננין חשב כאילו עשו את המצוה שהיה טאנס ולא עשה המצוה עליו הכותב כאילו עשה ואי"ח למה לא יקבלו שטר שלם. בקובץ הערות הגי' מרח"ד דמה שאמרו דחשב לעשות מצוה וטאנס ולא עשה חשב כאילו עשה הוא רק לענין שחשב כאילו קיים מצוה ח' ואיננו ענתות כיון שהיו רשעים גמורים ושהיו נותנים צדקה ודאי לא יכונן לשם מצוה רק להתפאר לך לא יתנין שיקבלו שטר על הפרשתו כיון שאינו עושה המצוה. ונראה לציין שבביתמק"י ב"ק דף ט"ז כתב שדוקא אם מכריזים מי שאינו הונן אינם מקבלים שטר ע"י א"ח אם אינם מכריזים ואפשר שהוא הונן דאי שמקבלים על כך שטר שהיה לשם מצוה נתכוננו.

מובא בגמ' סוטה דף י"ג ע"ב כל העושה דבר אלו ומורה וזאת אחר לענין שחשב כאילו עשה. ולדמיון זאת אנוס ממה שאנוס לגבי העלאת עצמות יוסף "אשר העלו בני ישראל ומכריזם" לא הניח התחיל לעלות את העצמות אלא שלא יכלו להשיג להעלות לאי"ח כי לא היה יכול להכנס לאי"ח מפני הדיבור. יש להעיר דהרי מובא בפי"ח ברכות דף ו', חשב אדם לעשות מצוה וטאנס ולא עשה מילה עליו הכותב כאילו עשה. ואי"ח מה שלא גמר משה רבינו את המצוה של קבורת יוסף היינו משום שלא היה יכול להכנס לאי"ח ואי"ח מדוע לא יקרא המצוה על שמו הלא אין לך אנוס גדול מזה שגנור עליו שלא יוכל להכנס לארץ ישראל?

כתבו האחרונים ליישב זאת ע"פמ"ש בשו"ת תחם סופר א"ח סימן נ"ד דכל מצוה שהוא לטובת חברו ואם ירצה

מין הגר"ח קנייבסקי שליט"א

בענין כפרה באנוס

שאלה: האם אנוס צריך כפרה.

תשובה: אין צריך.

שאלה: קשה במשנה דתורות (פרק ח' משנה א') האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה מת בעלך או גרשך כו', ר"א מהייב קרן וחומש כו', ולמה משלמת חומש הרי אנוס אי"ח כפרה.

תשובה: אין זה אנוס, כי היתה יכולה לדעת. חיוב חטאת אפשר שיהיה, ידיכולה לברר, רק צריך ליתן למה נודמן לו דבר כזה, וכמבואר ברמ"א (ו"ד סי' קפ"ה) דנמטאת באמצע ביאה היו אנוס גמור, ומ"מ כתב הרמ"א דימלא פחד ורתת על העבירה שבהא לידו. אבל כפרה אי"ח, ומבואר ברמ"ב שמי שאומר שאם היה צריך לחלל שבת צריך כפרה - הוי חוללות וסכולות. ואמנס, שם זה מצוה, אבל עבירה באנוס י"ל דשאני.

שאלה: ב"משנה ראשונה" (תורות שם) כתב להוכיח ממה שחיבת חומש, שאנוס נמי צריך כפרה כמו השוגג.

תשובה: כנראה ס"ל שאינו שוגג אבל גם לא אנוס גמור, אבל באנוס גמור למה צריך כפרה. אמנס יש ברמב"ן שכתב כי מה ששוגג חייב חטאת הוא משום שלא עבר עבירה מעולם זה אחרת ממי שכבר עבר, ומי שכבר עבר זה אצלנו אחרת, לכן יביא חטאת לנקות ולקורר החטא לגמרי. ואף אנוס צריך כפרה, כי לא התפלל שלא יגיע אליו.

(דוך שיחה פר' כי לצא)

חבירו שלא לקבל את הטובה אין כאן מצוה ואין מברכין עליה, והואיל ואם אמר חברו שלא רוצה לקיים המצוה אין מצוה. משא"כ במצוה שבין אדם למקום אף שאינו יכול לקיים את המצוה אלא בסיועו של חברו וכגון פריה ורבייה דאי אפשר לקיימו בלא רצון האשה מ"מ מברך. דאפשר אם תאמר האשה לא בעינא, לא אמר שאין כאן מצוה, אלא שטאנס ולא מצא מקום לקיים את המצוה וע"כ מברך. ויוצא דמה שאמרו אדם טאנס מעשה"ה כאילו עשה היינו רק במצוה שבין אדם למקום, אבל במצוה שבין אדם לחברו לא שייך לומר שמי טאנס כאילו עשהו שמכיון שחבירו רוצה בטובה. ועקב זה כתב באה"ת דאורייתא כלל י"ג ס"ל כלי מחדה פה"ש כי תצא ס' ברכת אהרן על מסכת ברכות מאמר כ"ז וי' ובפרט דסוף פרשת צו ו' ב'. ומעתה כיון דהמצוה להעלות את עצמות יוסף הוא מצוה שבין אדם לחברו דהיינו לטובת יוסף, ואי"ח אם טאנס ולא עשה או אפשר לומר כאילו עשה, דכיון דעשו זאת בני ישראל והם העלו את העצמות והי"ל כאומר למשה לא בעינא שהיו כבר העלו עצמותיו ע"י אחרים ושבו אין צורך בתעלותו ע"י משה וכיון שהוא רק התחיל והם גמרו וקראת המצוה על שמם, ומעתה מיישב קשיית השב עיקב ח"י"ב סימן י"ג מדוע בודד קרא על שמם ככתוב ממור שיר חטבת הבית לדוד הרי שגמרה בניו גמר בבית המקדש דכיון דבני בית המקדש הוא מצוה שבין אדם למקום וכיון שדוד חשב לבנותו אלא שטאנס לא בטאן קרא על שמו דמלך עליו הכותב כאילו עשה. וכן מובא במדרש תלמוד י"ו"ל - ואם חישב לעשות מצוה וטאנס ולא עשה הקב"ה מעלה עליו כאילו עשה, ותדע לך שהרי דוד חשב לבנות בית המקדש ואעפ"י שלא בטאן נכתב על שמו שטאנס ממור שיר חטבת הבית לדוד, ואי"ח מה שטאנס כי גם משה ע"כ דעם הוי מצוה שבין אדם לחברו ולא שייך לומר שטאנס מעלה הכותב כאילו עשה. (עי' שו"ת לב אברהם ח"א סימן קכ"ז).

כתב המהר"ם שיק בשו"ת א"ח סימן ס"א וי"ל "במצוה שהיא כנגד אחרים (דהיינו שבין אדם לחברו) הוי"ל כבעל חוב, וגובה אפילו מגלימא דעל כתפיה. וזה הוא הטעם דכדיבד אדם ואם אדם מיישב להחזיר על הפתחים, משום דהוי כפרת עובד. וזאת אנו למדים ליישב מ"ש מעלתו על הא דאמרין בקדושת צדק לפרות את בנו. והתם שאני, משום דעם חייבי רחמנא ליתן לאחרים היינו לכוון בשביל פדיון בנו. וזוהי כפרת עובד הוא לא נתן שיתעבדו נכסיו ע"י מחוייב אותו חיוב בכל מקום שיהיה, וכן במחצית השקל ובחיוב עלות השבועה דמשמכין אותו ל"ט מטעם הגי'ל, שנתחייבו לו כיוון ששביל חוב שעלו, וע"כ צריך להחזיר אפילו על הפתחים ושלם מה שהוא חייבי".

בשו"ת "אבני נזיר" סימן תכ"א מסביר מדוע כחייב לעשות נגד אחרים אומרים צריך להחזיר על הפתחים ד"ז, ודמעה חייב חוב ביאוי הקב"ה אומרים שהוא לעשות מצוה וטאנס ולא עשה, מעלה עליו הכותב כאילו עשה. אבל במצוה שחוב מחוייב נגד אחרים א' אפשר לומר כי דמחשבתו הטובה לא תועיל לאחרים. והנה הטעם דפרסום אם אדם לפרסם כבוד ה' ית"ש, וגם להראות שיתובת ישראל, ובאמרין בני מעורה שטר המעריב לא עתה ישראל. שהטענה שהיה ביניהם הוא כדבר שחייב נגד אחרים. ע"כ אמרין בזה, דאפילו כסותו צריך למכור ולעשות המצוה, ואפילו מגלימא דעל כתפו. ולכן כבר חתמה, דהדלקת נר חנוכה לפרסם, וכל כיוצא בזה, הרי זה הוא נגד אחרים ע"כ פסק הרמ"א דחייב למכור אפילו כסותו כדי לקיים את המצוה.

כתב בשו"ת ישועות משה ח"ב סימן צ"ט להשיב דבר הגמ' ברי"ה ט"ז - כל שם שאין ותקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה מ"ט דאי אעירב שטר, ובתושי שם מפרש בח"ג - לאו דמיקלע בשבתא. אלא דאיתליד אנוסא. אולם לפי מ"ש סימן תקפ"ה סק"ז הקשה הרי אנוס פטר וחלמא בכל מקום, אולם לפי מ"ש דאם דרש תועלת מיוחדת לא ממילא עשה, ה"י במצות הקצת שטר אפילו באנוס, אף דאין מענישין על ביטול המצוה, מ"מ לא הוי כאילו תקע, דהרי חסר התועלת לערב השטר, והרי השטר יקטרג בפועל ומה נצמח ממילא היתה בסופה.

* * *

זו האחרונים במי שנמצא פסול של פסולת האם צריך כפרה, וכתבו דאין צריך כפרה עפ"י דברי הגמ' הגי'ל דחשב לעשות מצוה וטאנס מעשה"ה כאילו עשה, כמבואר בסי' אלב אברהם (בטשאט) סימן ל"ב בשו"ת בע"כ ח"א סימן י' וקני"ו ובשו"ת חקקי לב יור"ד סי' מ"ח ובשו"ת פרי השדה ח"א ק"י ובסי' שלחן ארזים עמוד רפ"ז שו"ת משרת יצחק ח"ב נ"ד ובשו"ת תלחת עיקב ח"ד סימן י"ג. ולא דומה למה שכתב בשו"ת פנים מאירות ח"א סימן ט' במי שחשב להחזיר תפילין על ראשו על מצחו אם צריך כפרה, דעם שגוג גמור הוא שלא למד ההלכה ולא ידע שאין מקום תפילין של ראש על המצח. אבל בביתונו יש לזנו כאנוס, אולם יש שכתבו שצריך כפרה כמבואר בשו"ת מחזה אברהם א"ח סימן ה' ובשו"ת דבר יהושע ח"ב סימן ה'.

עד שי לזון מה שכתבו "איכיל עשאו" דאינו בני שקיימו פועל ממש, אלא כאילו בבי"ח הדמיון ושד"ב"ו מכפר על עבירתו שהוא כאילו כוון כל הכנסת כאילו עבד עבדה וזה. וכ"כ בשו"ת הקריב לב א"ח סימן ב', וכן מבואר בשו"ת חכם צבי סימן ע"ז ובית יצחק יור"ד סימן צ"ז, ובשו"ת מהרש"ם ח"ה סימן מ"ו. אולם באי"ח אברהם (בטשאט) סימן קל"א על מ"א סק"ה כתב בתוך דבריו דכאילו עשה, היינו שהוא מקבל שטר כאילו עשה ממש, וכ"כ בסי' כסף הקדשים ח"מ הלכות

חקירות הלכתיות

כרת באנוס

מעשה בלחה צדקה את עניניו הכרית עור ועוד עד לרגע האחרון כמעט סמוך לשקיעה. וזו נהיה ענינו של צדקה ה' ישמרנו, לפי שכל טיל ל"ע על אותו מקום וזכרו כולם וגם המוהל צדק עמהם. והתבטל ענינו הכרית. והיה אזי הבן צעיר על שאיסור כרת בה לילו שהרי כתב הרמ"ם בפ"א מהלכות מילה כן ורלה בהגת הראב"ד כל יום עובר באיסור כרת. והיה נראה ללמד זה על פי מה שכתב הקה"ת כפי"ה להביא בשם קדמונים שמי שהשליך דבר לזמן האחרון ובסוף היה אנוס ולא עשאו, נהפך דבר זה לאנוס ביום האחרון והיו אנוס ואין עוון על אותו איש. ודע כי ענינו זה של אנוס ביום האחרון במחלוקת שנוי וכמו שצ"ח הרמ"א בהלכות נדרים סי' רל"ב.

לכפות על המחילה

מפורש ברמז"ם הלכה מהלכות ממרים הלכה ז' פרק ח', שאם מחלו ההורים לגב הסורר קורם שגימור דינו. פטור הוא. ומעתה יש לזון לענינו צו סורר שרואה להגיל מרדה שחת שלא להסלק, והוא מתחנן להוריו שימחלו לו. ובפסקות זה מותר לעשות, אך יש לזון חם עובר איסור כלאש יכפה חורם למחול ע"י אנוס ממון או על ידי כפייה כדכיים, שחוטא זה ועובר על מורא אב ואם, מ"מ מילא את עלמנו ממוות וכל אשך לאיש יתן צעד נפשו. כמו כן יש להתבונן חם מותר לנפשים אחרים להפציר בהורים אלו שימחלו לבנם.

יצא לתרבות רעה

כתב הרמ"א סי' גל"ד סי"ג "ומגידו למי שהוא חייב נידוי ואפילו יש לחוש שעל ידי כן יאכל לתרבות רעה" ומבואר בזה שעושין את הדין אף שחולמוהו יהיו חמורות. וקשה. הרי מבואר ח"ח סי' ט"ז ש"ש שמותר לחלל שבת כדי להגיל חם מתרבות רעה והמרת דתו, כלשון הש"ע שם "מי ששאלו לו שהאילו בתו מציתו צדקת להאולה מכלל יסרכל מלווה לשום לדרך פעמיו להשתכל בהצלחה ויולא אפילו לזון לשון פרסאות" ובמשנ"ז סי' טכ שכתב "אף דיך בזה איסור דלוריייתא" אשך מבואר בזה שמהללן צדקת כדי להחזיר חם למוטב. ומעתה קשה אם לחלל שבת החירו, אף יתכן שיחייבו לנדות חם שענק הגידו יאכל לתרבות רעה. היעלה על הדעת שגנדה חם ק"ו ואחר שיסתמד ועבור עבירות חמורות כדי להחזיר למוטב. וק"ו הוא ומה מי שרשע כבר עוברים עבירות להאילו מזה כל שכן שגננה מעשיות מלווה שלא יגיע לתרבות רעה. וואין סברה לחלל בין שוגג ולמזיד אלא שיעיין בזה.

העומד לפתוח מקרר דלוק

ודע כי הרואה חם גדול העומד לפתוח מקרר שאורו דלוק, לכאורה צריך למונעו כדי שלא יעבור איסור דרבנן כגונג, והיינו מתעסק שאיסורו דרבנן וללא יגיעה. וראה לזה מדרבי המשנ"ב סי' גל"ד סי"ג ע"ח שכתב כי צריך כפרה לרבנן כגונג וראה תחיבת ח"ח סי' רל"ד הוולק עליו ובצו"ת מנחת שלמה העיר על דברי תחיבת ח"ח וראה מה שכתב בזה בספר נשך כסף.

מתעסק אצל קטן

דע, כי המלווה לקטן מבין לעשות איסור עובר עבירה וראה משנ"ב שכתב: "אבל החינוך בלא תעשה בין של תורה, בין של דבריהם הוא בכל תיעוק שהוא בר הבנה שמצד כשאומומים לו שזה אסור לעשות או לחלוט". הגדרת בר הבנה כפי הגרלה הוא כלאש מבין שיש שבת ויש ימי חולין, וזה לעגד כון שלוש. כמו כן המלווה לקטן צדקת עובר על איסור לא תעשה מלאכה אהה וכן, וכן כתב בשער האון סי' גל"ד סי"ד, לענינו קטן המכנה צריפת אביו.

והגה, ידוע כי מתעסק פטור צדקת ומעתה יש להתבונן לענינו קטן מלווה שנתנו לו להתעסק עם חוט חשמש האם נהפך הדבר כספית איסור, שהרי מלאכת מתעסקת אסרה תורה וקטן זה לא חושב על המלאכה והחוט עבדו כמו הדל בעלמא, ומתעסק הוא וגמא לא אסרה תורה עפ"י בואת.

פתיחת כפרת אצל קטן

מקרה ששכחו לכתוב את האות שצדקתו כי ללד שמוחר לומר לילד שלא יודע שהאור דלוק שיוליא משם דבר ללאורו כגון מאכל מכל סוג שהוא, ובלשון אשכנזי כי עושה זאת לעלמו. אחר שגפתה המקרה צריך להניח מגבת כדי שלא יאסור הדלת ולקחת את אשך צריכוס.

היהתר צנוי על כך שהקטן "מתעסק" כי נגממו פתיחת המקרר ואינו יודע שפועל בזה הדלקת טורה ומתעסק הוא איסור דרבנן כמ"ש בשו"ת אשכנזי ח"ח הוולק מהחלוקה היא לענינו חשב לעשות דבר הישר ואורו מעשה היה אסור באמת, אולם גם לשיטתו אם חשב לעשות דבר אחד ובעטותו הגיע לפעולה אחרת גם לעתו מתעסק דרבנן, ואיסור דרבנן מותר לאורו של קטן.

רבי חיים פנחס שיינברג ראש ישיבת תורה אור [תרע"ע - תרע"ב] מכתב ידו

טעם השמטת הפוסקים משום

עשיית העבירה באונס

עיינת במנחת חינוך מצוה א' שהביא מירושלמי יבמות פ"ב הלכה ו' דאם הוליד בן ממזר, יוצא עי"ז מצות פרו ורבו, והובא ב"י אבן העזר סי' א' בשם הריטב"א, וכן פסק הרמ"א בשו"ע אבן העזר סי' א' סעיף ו' בהגה.

והקשה ע"ז המנ"י דאין יוצא בזה ידי מצות פרו ורבו, הלא היא מצוה הבאה בעבירה, הדרי מיייר אפילו בבה על הערה באיסור הוליד ממזר, ולאו דוקא בהוליד בן ממזר בהיתר, וכגון גר שנשא ממירתו והוליד ממזר, וקיי"ל במצוה הבאה בעבירה דלא יצא ידי המצוה.

והביא ממנהרי"ט אלגוי בכורות פ"ח אות ט"ד ד"ה ואלם פירש, דלחכי השמיטו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דין זה משום דס"ל דבאמת אינו יוצא ידי המצוה בבו ממזר משום דהויה מצוה הבאה בעבירה, והירושלמי מייירי בעבר את העבירה באונס, דאינה מצוה הבאה בעבירה, דאונס רחמנא פטורה, וכיון דזהו ציור דלא שכיח השמיטו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש את הדין.

אכן בקובץ הערות סי' י"א הקשה על זה, דאפשר הלידת הבן היא ג"כ עבירה בפני עצמה וכהיא דאמרין מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על הערה והוליד ממנה ממזר, ומשמע מדברי רש"י א"א אפשר בתשובה כ"ז שהממזר קיים, ובתוס' ס"ד הספינה נראה שנחלקו בזה שני התירוצים עיי"ש ע"כ.

אמנם נראה דלא קשיא כלל, דודאי אין עבירה במע עצמה ללידת הבן, דלא מצאנו איסור חדש של לידת בן ממזר, והא דס"ל לרש"י, ולחד תירוץ בתוס' ד"א"א בתשובה, כ"ז שיש בן ממזר הוא משום דכיון נדשאר תוצאת העבירה שיש בן ממזר שבא מתוצאה מביאת העבירה שלא ניתן לתקן על שייך ע"ז תשובה, דתשובה היא נתיקון החטא, והכא תוצאת החטא נשארת בלי תיקון, אבל לגבי מצוה הבאה בעבירה כיון דאין העבירה עצמה בשעת לידת הבנים שהיא זמן קיום המצוה, ואז יש רק תוצאת העבירה, אזן זה בכלל מצוה הבאה בעבירה.

מורנו הרב דסלר זצ"ל לומד מגדר עונש השוגג את התביעה מהאדם שגדרי התורה יהיו מושרשים ומוטמנים בפנימיותו ולא יהיו חיצוניים. שהרי 'לכאורה תמוה מכיוון שעבר מבלי דעת, מדוע נענשי' בפרשת 'אשר נשיא יחטא' שעבר 'ב'אחת מכל מצוות... אשר לא תעשנה בשגגה ואשם' י' הודע אליו חטאתו אשר חטא בה' אומר רש"י: 'יחטאטא היה סבור שהוא היתר ולאחר מכן נודע לו שאיסור היה'. הוא חייב להביא קרבן ולהקריבו כהלכתו ואז יוכיפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו'. הוא חוטא והוא צריך כפרה.

הרמב"ן מפרש 'או הודע אליו' כשיעשה אחת מכל מצוות ד' אשר לא תעשנה ואשם להיות עליו עונשי המעשה הזה אפילו שנעשה בשוגג מחייב אותו עונש 'או יודע עליו ויתכפר לו בקרבן'. והטעם, או יהיה אשם או יביא קרבן ויתכפר לו. וברש"י: 'ולא עוד אלא אף אם לא ברור לאדם שחטא, כגון חלב ושומן לפניו וכסבור ששתיהן היתר ואכל את האחת, ועכשיו אינו יודע אם זו של חלב אכל או של שומן, הרי זה מביא אשם תלוי המגן עליו בפני העונש'.

ללמדנו כי התורה צריכה להיות ערך פנימי מוטבע ומושרש בפנימיות האדם. זה לא נעשה מאליו, צריך לעבוד על זה. בהתבוננות, בלימוד המוסר, בעבודת התפילה, במחשבה תמידית של 'שיויתי ד' לגנדי תמיד'. והבא ליטרה מסייעין בידו להגן עליו ולהצילו מטעות.

'אנוס ושוגג בעבירה'

אחרי שהקב"ה עושה דין עם אנשי סדום והיא נהפכת, מחליט אברהם אבינו לעזוב את חברון, שם ישב שנים רבות. שם קנה לו שם בארץ עד שהכתיורוהו כולם ינשיא אלוקים אתה בתוכנו'. ויטע משם אברהם ארצה הנגב' ויגר בגרר'. הוא קובע את מושבו בעירו של אבימלך מלך פלשתים.

אברהם אבינו מבחין מייד דין 'אין יראת אלוקים במקום הזה' הוא רואה אותם שאינם עושים מחיצה בין גברים לנשים. וכשאין גדרי הרחקה אין דבר שיוכל לעצור את יצר הרע. הוא פוחד שאם ידעו שהיא אשתו יהרגו אותו כדי שתהיה פנויה למלך. והוא מחליט לומר להם, על שרה אשתו יאחותי היא'.

אבימלך לא מסתפק במה שאברהם אומר לו, אחותי היא. הוא בודק האם באמת שרה אחותו של אברהם, הוא הולך ושואל את כל אנשיו של אברהם 'את כולם שאלתי ואמרו אחיה הוא' ורק אז וישלח אבימלך מלך גרר וייקח את שרה'. אבל הקב"ה השומר רגלי חסידיו וקרוב לכל אשר יקראוהו באמת. מלך עוזר ומושיע ומגן' מתגלה אל אבימלך בחלום הלילה ו'יאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת'.

כותב האור החיים הקד' 'חייב אתה מיתה על מה שלקחת כי אני מודיעך ו'היא בעולת בעל'. 'אבל אם לא הודיעתי אם הקב"ה לא היה מגלה לו שהיא אשת איש 'הגם שהיה עושה מעשה, לא יתחייב מיתה של בן נח על אשת איש בשוגג בחושו בו כי היא פנויה פטור וכמו שכתב הרמב"ם'.

אבימלך טוען טענת שוגג אני, 'בתם לבבי ובניקיון כפי עשיתי זאת' מפרש רש"י: 'שלא דימית לחטאי' לא הייתה כוונתי לחטאי וידי נקיות שהרי לא נענתי בה. למה מגיע לי עונש כזה כבד. והוא מתלונן לפני הקב"ה 'הגוי גם צדיק תהרגו'.

עונה לו הקב"ה: 'גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת'. כותב רש"י: 'אמת שלא דימית מתחילה לחטאי'. התורה מעידה שבאמת מתחילה לא הייתה כוונתו לחטאי אבל בסופו של דבר היה צריך להגיע לעמירה של ילך נתתיך לנגוע אליה. הקב"ה אומר לו אתה כשלעצמך היית נכשל ורק המלאך הוא שמנע ממך לחטאי. 'בתם ליבי אולי יש כאן, 'אבל ניקיון ידיים אין כאן'.

ילמה הדבר דומה' כותב המדרש 'לחמור שהיה אדם ורכב עליו, ראה את התינוק בשוק קפץ עליו ולא הזיקו, התחילו משבחין לחמור שדלג על התינוק ולא הזיקו. אמר להם בעליו, חייכם, אילולא אני שהמשכתי ברכן של פיך, היה מזיקו. כך אמרו: כשר היה אבימלך שלא קירב אצל שרה. אמר להם הקב"ה הוא היה מבקש, ואני לא הנחתי'. התשבחות אינן מגיעות לאבימלך.

רבנו בעל המכתב מאליו' כותב 'אף שטעותן של ישראל בבקשת שילוח המרגלים היה דק מאד, מ"מ רמזה תורה שהיה אפשר להכיר מראש שלא עלה הדבר על דעתם מצד הטוב'. חטא המרגלים היה 'טעות דק מאד' ונענשו על כך עונש כבד. מפני שלא הכירו מראש שהרעיון לשלוח מרגלים אינו נובע מרצון טוב. 'זוה מה שכתוב: 'ותקרבון אלי כולכם' ופירש רש"י: בערבוביה... ילדים דוחפים את הזקנים'.

ומביא שם מכתבי רש"י, 'תיכף מהתחלת התעוררות כל עניין, צריך שיבחין האדם במאיה צד הוא בא לו. ואם ירגיש שבא מתוך בהילות, ראוי שיפרש ממנו כי בוודאי מצד הרע הוא בא'. והוא מביא את דברי הילקוט: 'ולחלן הוא אומר ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם... נמצאת אומר ב' קריבות הן. אחת קריבה לשם שמים ואחת קריבה שאינה לשם שמים'.

הבחנתו וההרגשה הזאת, אם הדרשית לשלחת מרגלים היא מהצד הטוב וצריך להבטיח בה או שהיא מהצד הרע וצריך לחזול ממנה, כלל לא הייתה ברורה והחלטית להם. כך שאם בכל זאת הכריעו והחליטו לבקש ממשא רבנו לשלוח מרגלים, הייתה זו עבורם לכל היותר טעות בשיקול הדעת. שגגה שיצאה מלפניהם.

בכל זאת, אומר הרב דסלר זצ"ל: 'ואף שהטועה הלא שוגג הוא, וכל שכן הטועה בדקות, מכל מקום גם השוגג חוטא. והטעם, כי לא ישכח האדם אלא מה שבתוך עומק נקודת לבבו סובר שאינו חשוב ועיקר כלל. אם שכתה, סימן שזה לא פנימו אצלך. יוכן הטועה במה שהיה ראוי שיבחין, זה מפני שבתוך תוכו חפץ הוא לטעות. וכבר אמר רבי ירוחם ז"ל: 'כל הרוצה לטעות וכו'. שהטעות מן הרצון היא באה'.

דבר שחשוב לך אינך שוכח אותו. דברים המושרשים בליבך אינך טועה בהם ואינך שוכחם. אתה לא מסיח דעתך מהם. 'אדם מונע לעולם' אתה אחראי למעשיך.

דבר נוסף, הקביעה אם אתה במצב של 'שוגג' או במצב של 'אנוס' איננה רק על פי מצבך בשעת עשיית מעשה העבירה. זה גם תלוי מאד האם עשית כל מה שהיה בידך להימלט מהעבירה. האם אין לך תרומה אישית בזה שהכנסת את עצמך למצב שהביא אותך להיות 'שוגג' או למצב שאתה 'אנוס'.

הרמב"ם כותב: 'כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו... אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה הנה הוא אנוס ככל שבע על קיאו. והוא קרא עובד עבודה זרה במיד'. הריב"ש כותב: 'וכן אם יכול להשתדל ולהיצל מן העבירה על ידי ממונו, חייב להשתדל ולא יעבור על מצוות לא תעשה שלא מצנינו בשום מקום היתר לעבור על לא תעשה מחמת הפסד ממון'.

הרב יעקב שלמה שיינברג

מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה

פרשתנו עוסקת בתחילתה בתיאור גודל המסירות נפש שעשה אברהם אבינו ע"ה במצות הכנסת אורחים, ויש להבחין בדבר פלא, דכל מצוות הכנסת אורחים שעשה אברהם אבינו ע"ה כתוב בתורה הקדושה גבי פרשת המלאכים שנשלחו לאברהם בדמות אנשים שכלל לא היו זקוקים למזון גשמי, וכל אכילתם היתה בכדי שלא לשוב מן המנהג, מה שנראה שאין בזה כלל מצוה. ואילו הכנסת אורחים שקיים אברהם אבינו בהידור כל ימיו, לא מוזכרת בתורה אלא ברמזיה בעלמא בפסוק (להלן כא, לג) 'ויטע אשל בבאר שבע ויקראו שם ה' בשם קל-עולם' (עו"ש שפרש"י).

ומפני מה אצל המלאכים שאינם צריכים לפרסום מלכות שמים נתפרש הכל בהרחבה, ואילו עיקר מצות הכנסת אורחים שעשה אברהם וכל פעולותיו לפרסום האלוקות (ראה באריכות אורחים שקיים אברהם אבינו בהידור כל ימיו, לא מוזכרת בתורה אלא ברמזיה בעלמא בפסוק (להלן כא, לג) 'ויטע אשל בבאר שבע ויקראו שם ה' בשם קל-עולם' (עו"ש שפרש"י).

מאן מסיק הגה"ק **רבי צדוק הכהן מלובלין** בספרו **פרי צדיק** (אות 1) 'יסוד בחובת האדם לברוא, שיעקר תביעת הקב"ה מלפניו, ועל הרצון ועל החשק, וכפי שנאמר (דברים ל, יז) 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפניך ובלבבך לעשותו' בפניך ובלבבך דווקא, כי הקב"ה דורש מהאדם את הרצון בפיו ובלבבו, וגמר המעשה הוא בסיוע ועזר ממעל. והוא שגאמר "לעשותו" שאחרי שישתוקק האדם לקיים מצוות ה' יזכה לעשות הפעולה על ידו.

ובמקום אחד כותב רבי צדוק (דברי סופרים) שמטעם זה מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ, ז) כי עיקר התביעה מן האדם היא הרצון, ואם חשב לעשות מצוה אזי אף היא תעמוד ללקח קץ הימין. ומוסיף רבי צדוק שלא זו אף זו, אלא אף אם נאנס ולבסוף לא עשאה גם כן טיול שכרה כמבואר בחז"ל (ברכות 1) 'חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה'.

ולכן האריכה התורה בספור הכנסת אורחים של אברהם אבינו דווקא במקום שנראה כי לא קיים מצוה כה גדולה, להורות לבני ישראל כי זקוק היא חשובה לפני ה', משום שהרצון והשתוקק עורכר רב בשמים ורואים וכתוב לדור אחרון ובאריכות ע"כ' (וראה בספר מפי ספרים וסופרים מה שהאריך בזה).

וכן מצאנו אצל צדיקים שלפעמים, כשנאנסו מלעשות המצוה, עוד שמחו יותר וכפי שמספר על הרה"ק **רבי מרדכי מלעכוויטש** זצ"ל, שאברך אחד שהיה ממקורבי הרה"ק מלעכוויטש ז"ע, וחותנו היה למזן גדול ולא דרך בדרכי החסידות, וצויער תמיד לחתנו עבור. זה ואמר לו: בטלן אתה, ואל תרצה ללמוד לכן בתחיל להיות חסיד. פעם אחת נולד לאברך היל' בן זכר וכיבד את רבו הקדוש במצות מוהל. ויהי ביום השמיני שברך להכניסו בביתו של אברהם אבינו, וישכח האברך בבוקר וזיזו למצוה, והלך לבימה"ד של הרה"ק להתפלל כדרכו.

מה עשה חותנו, כאן מצא בעל חוב לגבות את חובו, קיבץ מינו אנשים ועשה את הברית מילה. אחר התפילה בא בעל הברית עם הרה"ק המוהל וסיעת מחמתוהי על הברית מילה, ואמר להם אשך הוא אחרי הברית מילה. נחלש דעתו של האברך מאוד שזיכהו הש"ת במצוה גדולה כזו ונאנס ולא עשה. וישיבו כולם לבית הרה"ק וישבו ללאכול סעודת מצוה, והרה"ק שמח בטעודה זו עוד יותר מאשר היה שש ושמח אף כאשר זכה להיות מוהל ממש, והיה הדבר לפלא בעיני כולם. ויאמר להם: הנה נראה ראתי מעשה מאוד כי מצות מילה היא גדולה עד למאוד, וחלף אף אפשר שלא ימעיור בו גם כן איהו מחשבת בן אדם ויוק פסולה כבוד וכדומה, משא"כ באגן ד'חשב לעשות מצוה ולא עשהו מעלה עליו הכתוב כאילו עשה' (ברכות 1), אזי מצוה כזאת ודאי הוא בלי שום צד פניה, וגם לא נחשב לפני הקב"ה כאילו עושה על פי האופן היותר מעולה ומשובח, ודאי צריך לשמוח בזה כי מתי יבוא לידי מצוה כזו. (אור לישרים - עמ' מ"ז).

כיוצא בזה מצאנו בספר"ק **בני ישיבך** (תשרי): והנה מה שהקב"ה מצרף למעשה מחשבתן של ישראל לטובה, מחמת מהם מוכנים בעצם אל הטוב, ועל כן חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלין עליו כאילו עשאה [ברכות 1], הנה ודאי לאו כל אפיין שיוק, דהגם שהעצם של כל אחד מישראל מוכנים אל הטוב, ע"כ' הנה יש לך שהוא מוכן לעשות התורה והמצוות בפשטות, ויש לך אדם שבהכנתו ובעצמיותו הוא מוכן לעשות על דרך הסוד, ויש שהוא מוכן ליחודים וכיוצא, והוא שאמר אצל הצדיק, שומר כל עצמותיו (הש"י) שומר כל העצמות של הצדיק) אחת מהנה לא נשברה (והתורה והמצוות שלא זכה לממון בגיבה הנה הש"י משלם לו עליון ולא די משלם לו כאילו עשאו על דרך הפשוט אלא גם זאת משלם לו כאילו עשאו בפועל בכונות ויחודים על דרך הסוד) כיון שעצמותיו של הצדיק מוכן לך, הנה הש"י שומר כל עצמותיו ע"כ'.

<p>פוטו סטודיו</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p>	<p>פוטו סטודיו</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p>	<p>פוטו סטודיו</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p>	<p>פוטו סטודיו</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p>	<p>פוטו סטודיו</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p>	<p>פוטו סטודיו</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p> <p>פוטו ציון</p>
--	--	--	--	--	--

